



Jornada de prevenció

Convivència i urbanisme

Resum

Urbanisme i gènere

Laura Serrano Morales

Palau-solità i Plegamans
26 de novembre de 2013

URBANISME I GÈNERE

La planificació urbanística des de la perspectiva de gènere mira de valorar l'experiència femenina de la vida i de considerar les persones, en tota la seva diversitat, al centre mateix de les accions polítiques i estratègiques de transformació de l'entorn i el territori.

Hi ha una interrelació entre l'estructura dels espais i la de la societat; els llocs configuren la nostra manera de viure, les nostres oportunitats de trobar feina, el grau de dificultat d'arribar a l'escola, a l'hospital, al centre esportiu o als comerços, i estimulen o dificulten les relacions entre amics o familiars. L'entorn reforça la identitat i dona sentiment de pertinença o, de la mateixa manera, pot alienar i discriminar. Les polítiques de planejament influeixen en les vides de dones i homes de maneres diferents, per tant, totes dues perspectives són necessàries en el procés.

L'urbanisme és una eina clau per dissenyar i establir l'equilibri vital i sostenible entre el territori i les persones. Parlar d'urbanisme és parlar d'un tema que afecta tothom, tant homes com dones, i precisament perquè afecta tothom hem de tenir presents les necessitats i les demandes de les persones i els col·lectius que habiten les ciutats.

Parlar d'urbanisme és parlar, també, dels drets de les ciutadanes i els ciutadans d'expressar-se, de participar en els afers públics, d'exercir les seves llibertats i els seus deures.

Les qüestions de gènere volen donar a conèixer les diferents necessitats i els diferents requeriments de les dones i els homes en la vida a les ciutats, de manera que aquesta visió serveixi de guia per al planejament i introdueixi un canvi en el procés de fer ciutat.

Els darrers anys s'han fet contribucions interessants que plantegen la necessitat de facilitar les activitats i les necessitats de la vida quotidiana en un marc espacial adequat i amb les infraestructures necessàries. Una d'aquestes contribucions ha estat la Carta europea de les dones a la ciutat, una proposta per repensar la ciutat des de la perspectiva de les dones, on s'alertava de la necessitat d'eliminar els obstacles que fan que les dones no tinguin encara un ple dret a la ciutat i es propugnava una nova filosofia de la planificació urbana i l'ordenació del territori centrada en els valors humans, tot impulsant dinàmiques de canvi per tal que la societat esdevingui plural.

El desenvolupament de la llei que regula l'urbanisme en el territori de Catalunya, el Decret legislatiu 1/2005, de 26 de juliol, pel qual s'aprova el text refós de la Llei d'urbanisme, ha incorporat la perspectiva de gènere, de manera que garanteix la promoció de la representació paritària en la composició dels diferents òrgans urbanístics col·legiats i requereix que qualsevol actuació urbanística faci una avaluació del seu impacte d'acord amb el gènere.

Som conscients que l'enfocament integral de gènere, el *gender mainstreaming*, comporta una visió molt ambiciosa des del punt de vista conceptual, però, com

altres estratègies de caràcter transversal, implica un model que requereix, a més d'un marc normatiu adequat, enormes transformacions socials, econòmiques i polítiques, i cal plantejar-lo com un procés continuat i a mitjà i llarg termini, d'aprenentatge, negociació i intercanvi d'experiències.

Elements urbanístics amb perspectiva de gènere

Les dones som fonamentals per a la planificació i el desenvolupament urbanístics, ja que són usuàries clau de la ciutat en la seva funció com a gestores de la vida quotidiana, així com productores clau dels entorns residencials en la seva funció com a dirigents de les comunitats i de les tasques de cura.

La creació de ciutats per a tots i totes i que se centrin en els requisits dels estils de vida femenins implica tornar a avaluar i reivindicar el que és local en l'entorn urbà en termes d'ús espacial, desenvolupament del veïnatge i la comunitat, de compromís cívic, d'integració i d'economia local.

Evidentment que hi ha molts tipus de dones, naturalment, i cadascuna s'organitza el transcurs del dia d'una manera diferent. Tanmateix, hi ha una sèrie d'accions, de funcions, d'itineraris, de moviments, de sensacions, de situacions, de vivències, que en diferents moments experimentarem totes: portar les criatures a l'escola o guarderia, anar a comprar productes de consum diari, portar la gent de casa al metge, fer gestions administratives, procurar el manteniment de la llar, fer tasques de neteja, rentar i planxar roba, cuinar, cosir, ocupar-se de les activitats extraescolars de les criatures, etc. Avui dia la parella comença a compartir algunes d'aquestes tasques, però les estadístiques mostren que el desequilibri encara és molt gran.

Les tasques relacionades amb la gestió domèstica són funcions urbanes que, lluny de ser invisibles, han d'incorporar-se als continguts primordials dels assentaments urbans.

Alguns exemples d'impacte negatiu en funció del gènere a l'entorn construït poden ser:

- Un paviment d'un carrer amb llambordins que dificulta el trànsit de persones amb elements com cotxets, bastons o crosses.
- Cotxes envaint les voreres i aparcats en doble fila a l'hora punta de les escoles, font de múltiples conflictes.
- L'existència de centres mèdics, escoles de primària i secundària o centres esportius en terrenys no accessibles al transport públic, que causa perjudici específic a les dones.
- La restricció o la prohibició de la circulació de vehicles en un carrer comercial sense haver construït d'una àrea d'aparcament propera, que afecta la

possibilitat d'ús del carrer a totes les persones que necessiten complir les tasques de cura.

- Les zones d'aparcament no vigilades o amb poca il·luminació, que és un fet particularment negatiu per a les dones.

- L'excés d'arbres en un via per a vianants, que impedeix la visió clara de la ruta i dificulta la seguretat.

La por i la inseguretat

En relació amb l'estudi de la mobilitat de les dones, la dimensió més estudiada des de la perspectiva de gènere és la de la por, la sensació d'inseguretat. En la major part dels casos es refereix a la sensació d'inseguretat experimentada al carrer, i especialment a llocs aïllats, foscos, i en moments de menor visibilitat: capvespre, nit. La por i la inseguretat estan presents en els imaginaris col·lectius i actuen com a elements paralitzadors, que retallen la llibertat. Sobre la base de dades abundants, sembla apropiat afirmar que moltes dones tenen un mapa específic del seu món, on hi ha llocs als quals renuncien o pels quals circulen perquè formen part de la seva vida quotidiana, però que en el fons de la seva experiència estan mediatitzats per pors.

La llibertat d'anar i tornar està estretament lligada al concepte d'espai públic. Els missatges quotidians donats a les dones perquè prenguin mesures per protegir-se fan que perdin confiança en elles mateixes i que creguin que la seva seguretat depèn de la disminució dels riscos que obtinguin prenent aquestes mesures, les quals limiten la seva llibertat de moviments. És fonamental, per tant, relacionar el sentiment d'inseguretat de les dones amb la concepció de les polítiques d'orientació de l'espai i de planificació urbana. Les dones han de negociar dia a dia l'apropiació de l'espai públic, el sentiment d'inseguretat està relacionat amb una funció de control social per a les dones. Una ciutat més segura millorarà les relacions entre dones i homes i afegirà valors de confort, d'acolliment, de sostenibilitat i, en definitiva, d'habitabilitat.

Violència masclista i violència espacial

La violència contra les dones, el maltractament i, especialment, la violació s'exerceixen des del significat extrem de la possessió. El nexa entre la inseguretat i la violència de gènere estaria en les limitacions produïdes per la por, encara que aquesta por no tingui fonament, és a dir, encara que solament actuï en l'imaginari col·lectiu.

Si bé és cert que en els darrers anys s'han produït avenços molt importants en la lluita contra la violència masclista, encara es parla poc del conjunt de circumstàncies que, de manera directa o indirecta, poden ser perjudicials: l'educació sexista, l'acudit groller, l'exaltació d'una masculinitat hegemònica, la consideració de la dona com a propietat de l'home, l'exclusió de les dones dels espais, les festivitats, etc.

Cloenda

L'espai públic ha de ser apropiat per a les persones, que l'han d'usar i cuidar i n'han de gaudir; però sense que aquestes situacions puguin esdevenir motiu de conflicte, ja que llavors l'espai públic deixaria de ser un espai comunitari, accessible, confortable i agradable.

És evident que el disseny urbà, per si sol, no pot evitar situacions, conflictes o agressions, però sí que pot col·laborar a crear espais vius i vigilats per a l'activitat de la mateixa gent. La configuració de l'espai públic no és mai neutra, pot ser un espai amb el qual sentir-se compenetrada, on sentir-se acollida, o bé agredida i violentada, i per tant, que afavoreixi la integració o bé l'exclusió. Un espai públic que incorpori en el disseny criteris socials, que vagi acompanyat de polítiques de promoció social, de prevenció de conflictes, d'incorporació de la perspectiva de gènere o de polítiques de seguretat inclusives, tindrà impactes molt positius en la generació de vincles, de capital social i, en definitiva, afavorirà la cohesió social en les nostres ciutats i pobles, així com la mateixa cura de l'espai urbà i la coresponsabilitat ciutadana.

Laura Serrano Morales
Treballadora social i agent d'igualtat

Palau-solità i Plegamans, 26 de novembre de 2013